

SZÉPIRODALOM.

Összefoglaló szemle.

1. A szépirodalom az utolsó esztendőekben meglepően gazdag termést hozott, de a megjelent könyveknek inkább a száma nagy, mint az értéke. A könyvkiadóvállalatok a nehéz nyomdai viszonyok ellenére is bőven bocsájtják közre az új köteteket, de ritkán az irodalom, többnyire az üzleti haszon szolgálatában. Az olvasóközönség fogyasztja a könyveket, a szórakozást nyújtó könnyebb olvasmányt; azokban keres menedéket az élet gondjai elől vagy annak lapozása közben pihenteti üzleti lőtás-futásában elfáradott idegeit. A többség tehát idegzsongítót keres a könyvkereskedő polcain, a lélek nemesítése és edzése kevés választottaknak gondja. Viszont a közelmúlt nagy élményei megtermékenyítették az írók lelkét és a háborús szenvedés, fogságos megvisseltseg némaságát gazdag tevékenység váltja fel. Különösen a lírában szembe-tűnő ez, ahol az új poéták nevének egész sora vetődik elénk a háborút követő évekből. A kritikának lenne kötelessége ezeknek az új tehetségeknek segítségére sietni, őket irányuk, próbálkozásuk helyes vagy helytelen voltáról tájékoztatni, de a kritika talán sohasem volt annyira megszóló, mint napjainkban. A napilapok politikai szembenállása átizzik azokon az ítéleteken is, amelyekkel egy-egy új íróat köszöntenek vagy elítélnék és így történhetik meg az, hogy nincs jó kötet, amely valahonnan lekicsinylést, és nincs értéktelen kísérlet, amely valahonnan magasztalást nem kapna. Nem lehet célunk az, hogy itt ezt a rengeteg új kötetet áttekintsük és józan elfogulatlansággal megtárgyaljuk, csak kiragadunk közülök egy-két figyelemreméltó címet. A legifjabbak közül sok ígéretet nyújt Király Tibor kötete (*Átkozottak vagyunk*, Debrecen) lelke tartalmával és formai készségével; színes, dallamos szavával a gyönyörködés forrásává tud emelkedni Tóth László néhány verse (*Versek*, Pallas); sok erő és eredetiség kap meg Erdélyi József költeményeiben (*Ibolyalevél*, Táltos); a hazavesztés fájdalomának tisztahangú dalával hódít Ölvedi László (*Valakit látunk*, Élet); a forma hangulatot hozó művészete gyönyörködtet Bányai Zoltán dalfoszlányaiban (*Adagio*, Szerző kiadása); a háború és összeomlás erőteljes költeményekre ihlette Farkas Andort (*Ős tüzek*, Sátoraljaújhely); jogos reményt kelt Csanády

György (*Az évek*. Kolozsvári kiad.) meleg érzésével és színekben gazdag nyelvvel; sajátos lelkivilágát gondos művészettel tolmácsolja Fóthy János (*Üvegház*. Amicus); a zenei ritmus tiszta csengésével nemes férfilelkét sugároz felénk Graff Kálmán kötete (*Vasárnap reggel*. Élet); melegségével kap meg Gáspár Jenő költészete (*Örök hárfja*. Pallas); stílusának színes gazdagsága teszi kedvessé Börzsönyi Béla kötetét (*Muzsikaszó*. Szerző kiad.); Német h István dallamos apróságaiban találta el az ajkára illő hangot (*Lelkem elküldelek*. Csorna). Vannak poéták, akiknek ihletettsége még nem lelte meg a művészi kifejezést: így a gazdag termékenységgű ifj. Radványi Sándor (*Fiatul szívtel*. Nyíregyháza), a forrongó lelkületű Székely László (*Isten szeme előtt*. Miskolc) és a mindig szenvedélyt kergető Tóth Gyula (*Fáradt induló*. Székesfehérvár). Vannak poéták, akik tudatos művészetük ujságával igyekeznek olvasót szerezni, így Veér Imre sajátos ballada-kötetével (*Balladák*. Aczél testv.), Kocsis László pedig a középkori franciskánus poéták naiv hangjának és formájának átvételével (*Ferenc virágos kertje*. Dombóvár). Mindezekben azonban érezni lehet, hogy a kezdő poéta keresi a lelkét leghívebben tolmácsoló hangot: a siker a kötetek termésében nem egyöntetű, de mindegyikben van figyelemreméltó.

Az újabb, de ismertebb poéták közül a magyar irredenta érzés tolmácsolásában Mentés Mihály (*Fertő*. Győr) és Vályi Nagy Géza (*Költemények*. Szerző kiad.) tudott közönséget hódítani: Madai Gyula (*Gondolatok szárnyán*. Bethlen-nyomda) szép magyar nyelvvel és nemesen egyszerű lelkével érdemelt elismerést: P. Pál Ödön (*Tárogató*. Szent István Társ. — *Fekete váza*. Élet) a hazafias érzésvilágnak és a hangulatainak csendjébe vonuló léleknek tiszta rezdüléseit jegyezte le. Sziklay János a Balaton világának hangulatát és meséit szövögette költeményekké (*Balaton*. Bpt.). Mellettök a Nyugat írói közül Tóth Árpád finom hűrozatú lelke érdemel figyelmet (*Az öröm illan*. Táltos), míg Kemény Simon (*Így élen világom*. Athenæum) és Gellért Oszkár (*Testvérbánat csillaga*. Nyugat) új, reprezentatív kötete a nagyváros dekadens levegőjének füstös, szennyes világával igazi gyönyörködést nem tud kelteni. Sokkalta nagyobb jelentőségűnek kell ítélnünk Vargha Gyula újabb költeményeit, melyeket a M. Tud. Akadémia tett közzé (*Ködben*. 1915—1921.). Az önmagának daloló, nemes emberszeretettől ihletett, gondos művészettel papírra vetett versek a nyugodt gyönyörködésnek ünnepeleendő forrásai.

A M. Tud. Akadémia még egy költői művel ajándékozta meg irodalmunkat: Kozma Andor hatalmas koncepciójú eposzával (*Turán*. Ósrege). A közelmúlt nehéz élményei termékenyítik meg képzeletét, hogy ez a magyarság ősi bölcsőjének képét varázsolja az olvasó elé, idillre emlékeztető, könnyed előadásban, pompásan ömlő ritmus zenéjével. Eposza ép ezért sokkalta maibb és nemzetibb, mint Palágyi Lajosé

Az *anyaföld*. Révai Testv.), mely líraibb részekre töri őstörténelmünk elképzelését. A nagy eposzok iránt azonban a mi közönségünknek nem sok az érzéke : innen van, hogy a napi kritika sem vett tudomást Gajdác Pálnak Arany János útján sok ügyességgel járó elbeszélő költeményéről. A *moóri huszárcapitány*-ról (Békéscsaba), amely Eötvös Károly meséjén ihletődve a magyar szabadságharc forгатagát és a következő századnegyed életét meséli el.

Az irodalomtörténet nagyjai közül Csokonai és Petőfi kerültek új kiadásban a közönség kezébe. Csokonai Vitéz Mihály *Összes Műveit* Harsányi István és Gulyás József rendezte sajtó alá öt kötetben. Kiadásuknak érdeme, hogy az eddig ismert szövegeket a kéziratokhoz és első kiadásokhoz illeszkedő, hű lenyomatban adják, az előttük csak hírből ismert Csokonai-versek nagy részét felkutatták és így a nagy debreceni poétának lehető teljes költői hagyatékát adják. *Petőfi Sándor költeményeit* a székesfőváros Ferenczi Zoltán gondos összeállításában tette közzé, a Franklin-Társulat pedig Voinovich Géza életrajzi és kritikai megjegyzéseivel. Mind a kettő nagyértékű tudományos kiadás. — Az elhunyt *Dalmady Győző költeményeit* Sajó Sándor kegyeletes megválogatásában a Kisfaludy-Társaság adta ki, egységes képben óhajtván bemutatni ezt a hosszú, nemes költői pályát. — Ugyancsak a kegyelet rendezte sajtó alá Dingha Béla hátrahagyott verseit is (*Elhaló akkordok*. Kiadják barátai).

Az anthologiák sorából az a gyűjtemény emelkedik ki, amelyet Gragger Róbert tett közzé (*Anthologia Hungarica*. Insel-Verlag). Ez a szép kiállítású kötet a magyar líra egész természetét áttekinti — sajnos, az újabb lírikusok megválasztásában a mi kritikai értékelésünktől lényeges eltéréssel, sok méltánytalan melőzéssel. — Tordai Ányos (*Rózsáskert*. Szent István Társ.) a magyar katolikus költészet gyöngyeit szedi össze szavalókönyvébe, az ifjúság számára. — Az irredenta poézis szebb termékeit is kedves anthológiában kapja az ifjúság Sajó Sándor és Pintér Jenő kiszemelésében (*Hazádnak rendületlenül*. Magy. Tanárok Nemz. Szövetsége.)

2. Egy egy esztendőnek drámai terméséről korántsem tájékoztat a nyomtatásban megjelent drámák sora : hiszen a színpadon sikert aratott drámák sem kerülnek mind sajtó alá, még kevésbé a színről hamar lezörült darabok, viszont a nyomtatásban megjelenteket nem mindig irodalmi célzattal teszik közre, hanem múltó divat ragadja őket a nagyvárosból kisvárosba. Így például feltétlenül kára az irodalomnak, hogy Szemere Györgynek a háború előidézte tragédiák világából egy emborsorsot elének vető drámája, a *Viszontlátás*, olyan hamar lekerült a színről és feledésbe merült : az elfelejtett, esonkán megtérő katona lelkének megbénulása, amikor feleségét más asszonyának látja és lassan ébredő életeréje hatalmas drámai erővel van elének vetítve. Kádár Endre

darabja is (*A szerelem elmegy.* Athenæum) a színpadról hamar lekerült, pedig a lelkiségre szorítkozó drámának igen érdekes kísérletét láttuk benne. — A legtöbb alkotással színen és nyomtatásban Herczeg Ferenc szerepel. Kettő közülök irodalomtörténeti vonatkozású: a *Holicsi Kupidó* (Singer és Wolfner) a keszthelyi Helikoni ünnepek alkalmából idézte fel egy kedves biedermeier mesével az egykori Helikoni ünnepek korszakának hangulatát, *A költő és a halál* (U. a.) pedig Petőfi Sándor utolsó hajnalát hozza elénk, az élet és a halál közötti választást adja egy pillanatra Petőfi kezébe, hogy mentse a hazának is még hasznot hozandó és költői betelést is ígérő életét vagy halálával szentesítse a lantján dalolt eszmék értékét. Ez a szerencsésen meglelt belső dráma Petőfi lelkének egész nagyságát és sorsának szomorú végzetét érzékeltetni tudja. Űe oázist alkotnak Hercegnek a jelen életből vett színjátékai is a nagyvárosi drámák tömegárúként forgó özönében: az *Aranyborjú* az anyagiasság rideg világfelfogásán üt sebet egy család sorsának a bemutatásával (tárgyát a *Magdaléna két élete* című regényéhez kapcsolta a kritika), a *Sirokkó* pedig egy művészasszony szenvedélyes lelkületének anyává szelidülését játszatja le előttünk. Nagy sikert aratott Csathó Kálmán vígjátéka, *Az új rokon* (Singer és Wolfner), amely egy nagyvárosi művészleányt vezet régi módi gentry-nénjeinek otthonába és azzal a felfordulással mulattat, amelyet ez az új rokon idéz elő az ósdi társaságban. — Mélyebb probléma foglalkoztatja Erdős Renéet *Alkotók* (Fővárosi könyvkiadó) című drámájában: az asszony sorsa, aki férjénél erősebb művészi tehetséget érez magában és férjét egy vele kongeniálisabb művészférfitval, régi szerelmesével kénytelen összemérni. Erdős Renének újabb darabja (*Assisibeli zsoldos.* Dick) misztériumjáték: szent Ferenc zsoldosból szerzetessé alakulását vetíti elénk pompás lelki rajzban. — Szokása szerint a misztikusát, most a vallás misztériumát, használja fel Molnár Ferenc, hogy *Égi és földi szerelem* (Franklin-Társ.) című darabjának hősnője, a kis hiszterikus leány iránt érdeklődést keltsen; mint mindig, most is nagyszerűen kihasználja a színpad minden hatáselősegítő eszközét, de a saját léha világfelfogásán átszűrt morális meghatódással csak komikus hatást ér el. — A budapesti — voltaképen a minden lokális színét elvesztett nagyvárosi — élet verődik vissza Heltai Jenő darabjain, a novellából színdarabbá átvitt *Tündérlaki lányok* (Athenæum) és a komikus meglepőkkel s komikus anyáskodással bőven neveltető *Kis cukrászdában* (Athenæum). Cselekvényével még határozottabban a nagyvárosias típushoz kapcsolódik Lakatos László *Fakir* című drámája (Athenæum), mely újra feldolgozza a férfi témáját, akit a szerelem féltése és csalódása felrész tudományos absztrakcióiból. E típusnak legkülöncebb hajtása Szomory Dezső *Gloriája* (Athenæum), mely a közönség minden Szomorytól jövő előtt hajlongó hódolatát a mesterkelt stílusnak valószínűleg szándékos fonákágaival kísérti meg egy valószínűtlen emberekkel lejátszódott dráma keretében.

A történeti mult megjelenítésével is többször próbálkoztak írónk. Szávay Gyula és Géczy István darabját (*Petőfi*. Fővárosi könyvkiadó), Petőfi élettörténetének ezt a jelenetekbeszédését csak érintve, két táborba különíthetők drámaírónk: az egyik rész hatásosan rendezett képekkel akarja a közönség lelkét meghódítani, a másik a történeti multban kínálkozó tragikumot ragadja meg. Amannak legszemléletesebb példája Hevesi Sándor darabja: 1514 (Athenæum). Hevesi az Eötvös regényében [*Magyarország 1514-ben*] adott hatalmas történeti tablóból szövi történelmi drámáját, de nem tud benne főhőst megformálni és így a hatás is kifut a hatalmából, a kor lelke sem alakul egységes képpé benne. Voinovich Géza egy alakot ragad ki. *Rákóczi* alakját (Révai Testv.), de főhősének egész életét végigkíséri és így minden részletszépsége ellenére is hosszadalmas és hatástalan marad. Sik Sándor a főhős megválasztásában ügyesebb volt: *Zrínyi Miklós* (Franklin-Társulat) tragikus alakként él mindannyiunk tudatában: de az erő, a küzdelemre képesítő akarat hiányzik benne és így nyelvének régies szépségével sem tud drámai érdeklődést kelteni. — Sikeresebben járt a másik úton Harsányi Kálmán (*Ellák*. Pallas), aki a világbirodalmat teremtő Attilával a hűség teljes felszívódásán, lassú hullásán elkeseredő Ellákot állítja szembe és így hőseit a tragikum magával ragadó áldozatává tudja emelni. Mindannyian a mai magyarság lelkének problémáit vetítették nézőik elé és így igazi nemzeti tragédiákat írtak. — Közvetlenül a jelen fájdalomt próbálta drámai összeütközés forgatagában megszólaltatni Walter Ernő *Trianon* című darabjával (Magy. Nemz. Szövetség), kevés sikerrel.

A magyar drámai irodalomnak centennárius ünnepe is van: Madách születésének évfordulója. Ebből az alkalomból Mészöly Gedeon betűhív kiadásban (Rózsavölgyi és Tsa), Pintér Jenő pedig az ifjúság számára kommentált edícióban (Pantheon) tette közzé az *Ember tragédiáját*.

3. Valósággal megoldhatatlan feladatnak érezzük a magyar szép-próza terméséről a számotadást: oly gazdag a költői termés és oly jelentős értékek kerülnek elénk. A csoportosításban sem elégíthet ki a tárgyválasztás időbeli megkötöttsége, hiszen egy-egy írónak könyvei között is adódik jelenből és multból merítő regény. Mégis próbát teszünk — legalább a nagy többség bemutatásánál — evvel a kettéválasztással. A jelent ábrázoló regények közül a legkaposabbak Csathó Kálmán könyvei; nem mernénk ezzel a megállapítással értékelní, hiszen Csathó hatásának nem művészi az alapja, hanem az a szerencsés tapintat, amellyel kissé mindig szentimentális nagy lányaink szívéhez az utat romantikus történetkéi megtalálják (*Pókháló*. Singer és Wolffner. — *Kéktáska*. Uo.). Ha a mesét a multba helyezi, a történeti színezet akkor sem több neki, mint egy kis biedermeieres hangulat (*Mikor az öregek fiatalok voltak*. Singer és Wolffner). — Alapjában igazabb, hívebb az intézeti

leány lelki képe Havas Alisz regényében (*Katicabogár*, Franklin), ahol a Csathónál megszokott szerelmes történet egyénivé különülő leánynak sorsát formálja. — Kedves, de cselekvényének valószínűségéről bizonytalanságban hagy Majthényi György regénye (*Majális*, Athenæum), amely egy emlék sorsát kíséri nyomon egy boldogtalan asszony életén. — Szemere György újabb kötetei (*Egy falusi kisasszony története*, Franklin, *Rontó Böszörmény*, Magyarság) a régi mesebőséget és megfigyelőképességet mutatják egy előkelő helyzetbe jutó leánynak és egy vidéki magyar gazdaembernek a történetében. — Schöpflin Aladár (*Mossóczy Pál szép nyara*, Franklin) egy ifjú ember férfivá érésének a folyamatát kíséri nyomon gondos figyelemmel. — Lázár István (*A nap lelke*, Légrády) a tudományos probléma regénybeállításával tesz próbát. Sikerültebbek keleti östörténetei, melyekben a lokális és történeti színezet érdekesen szőtt mesét árnyal (*Betulia virága*, Légrády). — Bartóky József a magyar paraszt egészséges világát festegeti (*Őszi esték*, Franklin-Társ. Télben, U.o.) érdekes, közvetlen megfigyeléssel, kedvesen egyszerű előadásban. — Drasche-Lázár Alfréd a főúri körökben játszatja le bonyolalmas cselekvényű regényét (*Tied az élet*, Franklin), kissé gyors menetben végigvezetvén bennünket a közelmúlt fájó rázkódásain, anélkül, hogy maga az író is elmélyedne akár alakjaiban, akár a kor festésében. — Heltai Jenő (*Mese az ördögről*, Singer és Wolffner) és Moly Tamás (*Szegedy Emma színésznő*, Franklin) a mai Budapest életével ismertetnek meg, amaz változatos és találó elbeszélésekben, emez egy elnagyolt regény fonalán. — A mai magyarság életproblémája a háttére Komáromi János regényének (*Jegyenék a szélben*, Magyarság), az előtérben azonban egy üdén papírra vetett szerelmi történet áll. — Bágyadtabb Finta Sándor első regénye (*Rózsavár*, Szent István Társ.), mely a háború és frontbomlás drámai mozgalmasságával színezi azt a kedves, de szomorú történetet, amely egy dunántúli városnak környezetéből kinövő leányalakját viszi az ábrándozó szerelemből a kijózanodásba. — Surányi Miklós *A mester* (Singer és Wolffner) lapjain egy robusztus magyar tehetség lelki rajzát adja, *A gyűjtőgató*-(S. W.)ban pedig egy falu régi erkölceinek képét rajzolja meg a közvetlen emlékezés melegségével, az életből szeretettel kikapott alakok megörökítéséhez szükséges hűséggel, itt-ott némi irányzatos hangsúlyozással. — Pekár Gyula novelláskötetei (*A bresztováci szent*, Pantheon. — *Az aranykeztűs kisasszony*, Singer és Wolffner) a könnyen bogozó mesefantáziának üde alkotásai, telve csillogó ötlettel, vonzóan színes stílus köntösében. — A realizmus életábrázolásának lenyűgöző igazsága jellemzi Balogh Endre regényvázlatait (*Hajótöröltek*, Kolozsvár), de az író megnyugvást remélő életfelfogása a komor hangulatot művészi békévé enyhíti. — Keserűbb, kilátástalanabb az a világ, amely Tersánszky J. Jenő regényeiben lép elénk: hősei az élet lemaradottjai, a lejtőn egyre süllyedő kártyásemlő (*A két zöld ász*, Franklin-

Társ.) és a kisváros züllésre predestinált nyomor-bohémje (*Kakuk Marci*. Amicus). Írói egyéniségét kettő jellemzi: az apró vonásokból változatos egyéniségeket életre keltő jellemző művészet, mely szinte kifogyhatatlan az alakteremtő termékenységben és a stílusban s világnézetben kegyetlenné keményedő realizmus. — Babits Mihály regényében (*Timár Virgil fia*. Athenæum) a szerzetestanár lelki világa tárul elénk, melyet főalakjánál a rokonszenv idealizáló, mellékalakjainál valami keserű emlék pellengérező hangulata színez. — A keserűség lázongó szenvedéllyé lobban Szabó Dezső novelláiban (*Ölj! Táltos*), áttöri az elbeszélés objektív stíljét, az író felhördüléseit túlságos hangsúlyhoz segíti, olyaténformán, mint mikor egy nagyszerű, eltsorsok hatalmas tragikumát hanghullámokra bízó klasszikus zenemű előadásán a harmóniából kicsendül, kiviharzik valami fülettépő, lelketrázó kürtszó. Stíljének a sárjadás illatát lehelő bujasága a mese és valóság színeit keveri azon a hatalmas vásznon, amelyet a *Csodálatos élet* regényében (Táltos) bont ki előttünk, az erdélyi föld tragikumát keserű felháborodással tárva elénk. — Rákosi Viktor regénye (*Magyar Iliász*. Révai) a felvidék parasztapostolatát és ősi földesurát állítja egy honmegtartó iliászi harc élére, a nemzeti probléma mögé azonban egy boldogtalanná halkuló szerelmi történetet helyez. A régi Sipulusz humorának kincse fakad újra *Amikor még jókedvűek voltunk* (Révai) c. kötetében.

A történelmi regény műfajában tett kísérletek közül kiemelendő Kárpáti Aurél kötete (*Aquanunilc*. Kultura): Rogerius mester szerzetesi szívének gyengéd szerelmi története. — Kosztolányi Dezső (*Véres költő*. Geniusz) Nero alakját kelti életre, magát a császárt a modern dekadencia őstípusának rajzolva, főhősének lelkirajzában sok ügyességgel, de a kor megjelölésében az elnagyolás bágyadtságával. — Móricz Zsigmond változatos regénytémái között épen a leghatalmasabb a történelmi téma (*Tündérkert*. Athenæum): az az Erdély, amely Báthori Gábor fejedelem-ségét sínylette. A történelmi korszak érzékiségtől izzó levegőjét pompásan tudja éreztetni Móricz nyers realizmusa, bár a légkör feszültségének hangsúlyozására szereplőinek jellemét egyoldalúvá élesíti. Alapjában a történelmi magyarság árvasága adja az alaphangot a debreceni kollégium mai deákéletének rajzához (*Légy jó mindhalálig*. Athenæum), mely a gyermekléleknek gondos művészettel és meleg szívvel színezett képévé tökéletesedik. Móricz Zsigmond modern témái (*Házasságtörés*. Athenæum. — *Egy akol, egy pásztor*. Uo.) a nagyvárosi ember szerelmi életének vonaglásához vezetnek, bár az élet bénítóan rideg sodrát néhány mesteri vonással éreztetik. — Érdekes művészeti újdonság Komáromi János kötete (*Esze Tamás*. Geniusz): a tokaei zendülés eposzát írta meg az eposzi tárgyhoz bámulatosan illeszkedő, a monumentalitást mindvégig éreztető prózában. — Herczeg Ferenc (*A fogyó hold*. Singer és Wolffner) a hanyatló török uralom korszakát eleveníti meg regényében, a Balassa Bálint,

Nádasdy Ferenc korát, egy jellemző legénysors mesefonalára fűzve mindazt a szemléletes adatot, amely az akkori Magyarország állapotát megvilágítja. — Szorosabban irodalomtörténeti alakok a szereplői Krudy Gyula két könyvének (*Ál-Petőfi*, Athenæum. — *Hét bagoly*, Uo.); csak-hogy Krudy a neveket inkább színező háttérnek használja, hogy asszonyközönséget hódító szerelmes történetei az irodalmi érdeklődést is felöltse. — Sajátos, hangulattal festő regénystílus lep meg Ábrahám Ernő kis kötetében (*Bús király*, Táltos), mely a Ferenc császár korának vidéki magyarját kelti új megvilágítású életre. — Dóczy Jenő (*Egy nap Arany János életéből*, Athenæum) ügyesen sűríti egy kiskőrösi délután rajzába mindazt, amit az irodalomtörténet az ötvenes évck Arany Jánosának lelkére vonatkozólag megállapított.

A magyar írók sorában a történeti mult a legállandóbban Kosáriné Réz Lolát foglalkoztatja; három regénye játszódik le a felvidéki bányavárosok multjában. Az *Ulrik inas* (Athenæum) Ulászló korának életébe vezet, a *Szép Kamilla macskája* (Uo.) a szabadságharc utóhangulatát érezteti, az *Álom* (Uo.) pedig a jelennek mesébe futó korszakát veti élénk. A hangulatos színeket valami sajátosan asszonyos művészettel veti palettájára és mindig meleg, valószerű, érdekes képpé kerekíti. — Ferenczi Sári egy irodalomtörténeti érdekű életsors megjelenítésére vállalkozott (*Estétől hajnalig*, Pantheon) és ennek keretén belül annak a megfejtésére: miért lett Jósika íróvá. Ha megfejtése nem is vág egybe az irodalomtörténet megállapította adatokkal, a regény lélektana szempontjából ügyes, sikerült. — A ma problémái érdeklik, égetik Erdős Renée lelkét: regényei szorosan hozzásimulnak azokhoz a vívódásokhoz, amelyeket valaha az életben, most az emlékezésben e problémákkal, mint a saját problémáival önmaga vívott. Innen van regényeinek sajátos Janus-arca: izzó, néha perzselve égető, máskor csak befelé emésztő szerelmi láng és a partra talált, békés révbe jutott nyugalom. *Santerra biboros* (Dick) az Istennek ajánlkozó papi lélek küzdelme az asszonyszerelmelemmel, a *Nagy sikoly* (Dick) az asszonylélek hányódása az érzéki öröm és az anyai öröm két partja között; mind a kettőben mesteri lélekrajz aprózza az alapjában könnyen, a hivatás felismerésével megoldható problémát. — Dobosi Pécsi Mária kötetei (*Persephoné elrablása*, Singer és Wolffner. — *Antoni Dániel*, Uo.) a pesti életnek keserű melankóliával, kissé bágyadtan festett képei. — Gellért Mária a vidéki földbirtokosleány lelkének alakulását figyel meg, amint arra a család férfiszerelmei hatnak (*Don Juan leánya*, Pallas).

A mult írói közül is posthumus kötetben szólalt meg egy: Gyulai Pál, akinek szerkesztői önkénnyel annak idején a Budapesti Visszhangban befejezett, de elfelejtett novelláját az Olcsó Könyvtár tette közzé (*Jó éjszakát*, Franklin).

4. A berni egyezménynek az irodalmi tulajdonra vonatkozó cikkelyei

csak az 1922-es évvel váltak reánk kötelezővé, eddig (és az akkor már sajtókésznek jelentett köteteknél azóta is) a külföld irodalma szabad préda volt, amelyből a kiadó, ha eredeti munkáért sajnálta a pénzt, harmad- vagy negyedkézből fordított köteteket minden honorárium nélkül adhatott ki. Innen volt e fordítások irodalmi becsének ritka volta, mert a potom fordításköltségért íróember a fordításra nem vállalkozhatott. E téren ma feltétlenül megállapítható a javulás, bár érezhető volt a láz is, amellyel a kiadók a berni egyezmény terhét megelőzni iparkodtak. A modern szépirodalomnak rengeteg ismert és ismeretlen nevű írója jutott így a magyar közönség kezébe, természetesen nem mindig az irodalmi szempont szerint megválogatott kötettel. Mindennél jobban bizonyítja ezt a Kultura könyvkiadóvállalat két sorozata: *Híres szerelmesek regényei* és a *Kultura detektív regényei*. A sorozatos vállalatok legnagyobb része épen ezért regényt ad: így a *Klasszikus regénytár* új sorozata (Révai Testv.), a *Regényírás művészei* (szerk. Kállay Miklós, Génusz), a *Külföldi Regényírók* (Franklin), *Pallas Regények* (Pallas), a *Világirodalom Családi Regénytára* (Világirodalom), a Pantheon külföldi regénysorozata (Bordeaux, Bourget), a Szent István Tarsulat katolikus klasszikusai (Bazin, Sienkiewicz, Keller P.) és a *Világszép regények* (Révai Testv.). Valamivel tágabb körű a *Világirodalom-könyvtár*, a *Világirodalom gyöngyei* (Világirodalom), a *Régiségek-ritkaságok* sorozata (Amicus), *Nagy írók-nagy írások* (szerk. Bálint Lajos, Génusz) és a *Híres könyvek* (Athenæum), melyek egyéb költői és tudományos művek fordításával tarkítják a regények sorát. A legfüggetlenebb ettől a regény-áradattól a *Monumenta literarum* (Kner), mely a világirodalom költői érdekességeit adja 12 füzetben Lukianoson kezdve R. Browning-ig. — Egyes írók közül sorozatos kiadásban indult meg — még a forradalom lázában — Zola híres cyklusa: *A Rougon-Macquart család* (Révai Testv.); folyamatban van a teljes Strindberg (*Strindberg Ágost Összes Művei*, Dick), a teljes Dosztojevszkij (*Dosztojevszkij Összes Munkái*, Révai Testv.), a teljes Maupassant (*Maupassant Összes Művei*, Athenæum) és a teljes Balzac (első sorozata: *Vesztett illúziók*, Génusz). Ezenkívül egymásután sajtó alá kerülnek *Goethe válogatott munkái* (Világirodalom), melyeket az *Itáliai út* (Génusz) egészít ki; a Dante könyvkiadóvállalat *Heinesorozatát*, a Világirodalom pedig *Wilde Oszkár-sorozatát* indított meg, míg a *Bain-kötetek* és *Tagore-fordítások* (amazok Rózsavölgyi, emezek Légrády és Világirodalom kiad.) újabb kiadásokban jelennek meg. Érdeemes kezdés volt az Athenæum teljes Ibsen-kiadása (*Ibsen Henrik összes drámái*) és a lassan haladó Romain Rolland-fordítás (*Jean Christophe*, Athenæum).

Nyilvánvaló, hogy ez a túlságosan gazdag termés nemcsak irodalmi értékben, hanem a fordítás művészetében is nagyon egyenlőtlen. Vannak azonban a költői művek átültetési között olyanok, amelyeket a magyar műfordítás történetírójának számba kell vennie. Ilyenek

Rákosi Jenő új *Shakespeare-fordításai* (Pantheon, Athenæum) és *Shakespeare szonettjeinek* Szabó Lőrinc művészetét dicsérő átültetése ; költői becsé van Kállay Miklós Rilke-kötetének (*Imádságos könyv. Génusz*), Tamedly Mihály Wieland-fordításának (*Wieland Oberonja. Athenæum*) és a Babits Mihály, Szabó Lőrinc és Tóth Árpád fordította Baudelaire-verseknek (*Romlás virágai. Génusz*). Elismerés illeti Sik Sándort, aki a zsoltárokat szabad versek hangulatos füzérében tolmácsolta (*Zsoltáros könyv. Szent István Társulat*). Figyelemreméltó kísérlet volt Radó Antalé, *Dante Poklának* rímtelen jambusokban való fordítása (Franklin). De a legnagyobb jelentőségű műfordítás az a teljes Dante, amellyel Babits Mihály ajándékozta meg irodalmunkat (*Dante komédiája. Révai Testvérek*) ; okos gondolat volt a kiadótól, hogy a teljesség kedvéért ugyanilyen formátumban tette közzé a szonetteket füzőgető *Vita Nuova-t* (*Az új élet. Fordította Ferenczi Zoltán. Révai*).

5. Öröm tölti el az ember szívét, ha ezt a gazdag sorozatot áttekinti : a magyar kultúra életképességének és a magyarság élethez való jogának pompásabb bizonyága nem lehet. A nép, mely ilyen kulturális értékeket tud a magáénak, bizalommal nézhet a jövőbe, abba a jövőbe, amely nem a fegyverek száma, hanem a lélek életképessége szerint dönt a nemzetek élete felett.

A. Zs.